

Na početku novoga mandata

Filozofska istraživanja kao projekt integrativnog mišljenja

Povijesni osvrt

Časopis *Filozofska istraživanja* osnovan je 1980. godine, ali je redovitost u izlaženju i puni broj izdanih svezaka u okviru godišta uspio dosegnuti tek četiri godine kasnije. Nakon stabiliziranja sastava uredništva i početnog učvršćenja organizacijskog pogona, časopis je u narednom četverogodišnjem razdoblju prošao razvojnu ekspanziju: 1986. godine pokrenuto je međunarodno izdanje časopisa pod nazivom *Synthesis philosophica*, a dvije godine kasnije u okrilju časopisa utemeljena je i biblioteka »Filozofska istraživanja«. Kada je krajem 1988. godine istodobno objavljeno 12 naslova domaćih autora u prvom kolu biblioteke, šira je kulturna javnost ostala zatečena. U osvrtu pod upečatljivim naslovom, koji je tim povodom bio objavljen u *Vjesniku*, recenzent nije skrivao čuđenje:

»Ne pamtimo, niti smo pročitali, da je ikada u nas, u Zagrebu ili drugdje, odjednom objavljeno čak dvanaest filozofskih knjiga.«¹

Tim je događajem institucionalno zaokružen i javno predstavljen jedinstveni filozofski, nakladnički i kulturni projekt, zasnovan i nadograđen na širokoj osnovici časopisa *Filozofska istraživanja*, koji mu je utoliko ostao zaštitnim znakom.

Međutim, opisana faza ekspanzivnog razvoja nije bila samo razdoblje institucionalnoga i kulturnog etabliranja projekta *Filozofska istraživanja*, nego istodobno i vrijeme izoštravanja njegova duhovnog profila. U rijetkim programskim izjašnjavanjima može se pratiti slijed konceptualnih promišljanja kojima je izgrađivano načelo integrativnosti kao i put njegova prerastanja u temeljnu programsku zasadu cjelovitog projekta *Filozofska istraživanja*. Tako je u uvodniku prvog dvobroja međunarodnog izdanja izložena »zamisao o integriranju duhovnog horizonta«, te odmah, kako bi se izbjegli mogući nesporazumi, i razgraničena prema »eklektičkom apsorbiranju teorijskih razlika«. U samom je polazištu te programske zamisli stav da su razlike u pristupima i načinu rješavanja glavnih filozofskih problema »znak duhovnog bogatstva i izraz nesvodljivih posebnosti na tlu ljudske kreativnosti«, pa je u tom smislu ona i usmjerena na »čuvanje i dijaloško pročišćavanje«, a ne na poništavanje teorijskih razlika.² Uostalom, programska ideja integriranja duhovnog horizonta došla je do izražaja i na simboličkoj razini, odabirom naslova međunarodnog izdanja – *Synthesis philosophica*.

Integrativnost se kao konceptualna značajka pojavljuje, doduše, i u programskom opisu kasnije pokrenute biblioteke »Filozofska istraživanja«, ali

1

Inoslav Bešker, »Eksplzija filozofskih promišljanja«, *Vjesnik*, 24. prosinca 1988.

2

Uvodnik je objavljen na hrvatskom jeziku u okviru »Obavijesti o međunarodnom izdanju«, *Filozofska istraživanja*, 16 (1/1986), str. 295–296.

je tek u dokumentu koji je nastao kao svojevrsna programska rekapitulacija prethodnoga razvojnog ciklusa elaborirana i prihvaćena kao prvo i temeljno programsko načelo cjelokupnog projekta *Filozofska istraživanja*. Riječ je o »Programskoj orijentaciji« koja, kao interni dokument, nije bila objavljena, ali se mogla iščitati »prema plodovima«, tj. iz realiziranog programa. Navodimo dio tog programskog teksta koji, među ostalim, pokazuje kako se projekt *Filozofskih istraživanja* svojom programskom orijentacijom usidrio upravo u pukotini kojom se prvotno obznanila kriza naše epohe, a potom u sve izraženijim formama nastavio proces prelamanja svjetsko-povijesnih epoha:

»Kretanje prema sve većoj specijaliziranosti životnih formi neporeciva je konstanta našeg vremena, koja je doduše iznijela tehnološki napredak, ali je počela sve izrazitije očitovati i svoje pogubne učinke na samog čovjeka. Historijski proces razmrvljavanja podjednako rastače egzistenciju suvremenog čovjeka u materijalnoj i duhovnoj sferi. Na duhovno-kulturnom području proizvodi osobitu formu 'rastudenja' – međusobno udaljšavanje i izoliranje tzv. 'kulturnih sektora'. Iz potrebe da se, barem na duhovno-kulturnom planu, inicira suprotnosmjerni, integrirajući trend u programsku orijentaciju *Filozofskih istraživanja* ušla je zamisao o 'integriranju duhovnog horizonta'.«³

Programsko načelo integrativnosti bilo je, međutim, u vrijeme institucionalnoga i programskog konstituiranja šireg projekta *Filozofska istraživanja* na iznimno plodonosan način potvrđivano u uređivačkoj praksi. Naime, za to su razdoblje postale upravo karakteristične tematske cjeline koje su pripremane na eksplicitno integrativnim pretpostavkama (»Filozofija i jezik«, »Filozofija i psihoanaliza«, »Prostor i vrijeme između filozofije i znanosti«, »Filozofija i odgoj«, »Filozofija i književnost«, »Filozofija i teorija relativnosti«, »Filozofija i religija«), što znači da određeni problem nije bio obrađivan isključivo kao predmet odgovarajuće filozofske discipline, nego je bio postavljan u otvoreno problemsko polje kako bi se mogao svestrano sagledati, dakle ne samo u perspektivama različitih filozofskih orijentacija nego u isti mah i sa gledišta posebnih znanstvenih disciplina. U angažiranju suradnika izvan filozofske branše uredništvo je iskazivalo posebnu revnost, što je rezultiralo okupljanjem interdisciplinarnoga kruga suradnika i uspostavljanjem interaktivnih veza među različitim znanstvenim i kulturnim područjima.

Već u ovoj formativnoj fazi u profilu su časopisa bile učvršćene sve one programske i uređivačke značajke koje su bile pretpostavljene ili zadane principom integrativnosti (otvorenost, pluralizam, komunikativnost) i koje su postale trajnim crtama njegove prepoznatljivosti. Objavljeni svesci zorno su svjedočili o interaktivnosti pozicija, intelektualnoj živosti i širini tematskog interesa, što nije moglo promaći ni pogledima koji su dolazili iz inozemstva.⁴ Na toj podlozi, koja je bila programski i organizacijski utvrđena, u slijedećim su uredničkim mandatima samozatajno nizana godišta domaćeg i međunarodnog časopisa, te novi naslovi knjiga, da bi se – nakon izdavanja stotog broja časopisa *Filozofska istraživanja* i nakon četvrtstoljetnog razvijanja šireg projekta pod njegovim znakom – u punoj jasnoći pokazalo kako je tim naporima i tim postignućima uspostavljena ne samo institucija nego i prava tradicija integrativnog mišljenja. Bez te tradicije nije moguće zamisliti noviju povijest hrvatske filozofije i kulture niti je moguće primjereno razumjeti suvremena idejna strujanja, a može se mirne duše kazati da bi bez nje – kako je to u osvrtu na prve brojeve međunarodnog izdanja *Synthesi philosophica* vidovito izrazio kritičar *Le Monde* – i europsko mišljenje ostalo »slijepo na jedno oko«.⁵

Pogled unaprijed

Časopis i projekt *Filozofska istraživanja* slijedit će i u nastupajućem mandatu crtu koja je zadana programskom tradicijom. Tradicija naime nužno podrazumijeva obvezu. A kako su tradicije različite, tako se razlikuju i obveze koje iz njih proizlaze. Mrtve tradicije traže čuvanje, njegovanje i evociranje kako ne bi bile zaboravljene, dok žive i produktivne tradicije obvezuju na preispitivanje i stalno inoviranje kao jedini način istinskog produžavanja. Programska orijentacija, koju je Skupština Hrvatskog filozofskog društva prihvatila u sklopu imenovanja uredništva i drugih tijela časopisa u novom mandatu,⁶ odredila se, u tom smislu, prema nasljeđu integrativnog mišljenja, pri čemu je svoje ambicije na konceptualnom planu ograničila na »pomicanje programskog akcenta u produženoj crti kontinuiteta kojom se nastavlja one programske vizije koje su vodile časopis u njegovu dosadašnjem, četvrtstoljetnom djelovanju«. Taj pomak u programskom naglasku formuliran je kao načelo aktivne otvorenosti:

»U okvirima receptivne otvorenosti časopis naime ne bi mogao primjereno odgovoriti na izazove vremena, koje karakterizira prijelomnost u svim aspektima individualne egzistencije, u svim krugovima društvene egzistencije i na svim institucionalnim razinama, od one državne, preko regionalne i kontinentalne, do one svjetske. Drugim riječima, u situaciji prelamanja svjetsko-povijesnih epoha nije dovoljno da časopis pokaže otvorenost za moguće odgovore, nego je potrebno da istodobno bude inicijativan u otvaranju pitanja, te poticajan u postavljanju orijentira i dijaloškom traženju odgovora.«

Načelom aktivne otvorenosti časopis se zapravo snažnije uvodi u kontekst epohalne krize te se – pored »interne zadaće njegovanja filozofskog pluralizma i unapređivanja filozofske misli« – na tragu potrebe za stvaranjem pouzdanih orijentira i orijentacijskog znanja programski usmjerava također »prema eksternoj zadaći« metodološkog zasnivanja integrativnog mišljenja i »rastvaranja obuhvatnijeg horizonta u kojem filozofska perspektiva postaje sastavnicom pluriperspektivnog pristupa temeljnim pitanjima našeg vremena i našeg opstanka«.

Na institucionalnom planu, novi mandat u vođenju časopisa i projekta *Filozofska istraživanja*, uz niz sasvim tehničkih, obilježavaju i dvije konstitucionalne inovacije: obnavljanje Savjeta časopisa i uvođenje novog uređivačkog tijela – Kruga mladih urednika.

Časopis je u posljednja dva mandata djelovao bez savjeta, što je bilo uvjetovano izvanjskim razlozima. Sastav novoimenovanoga savjeta – uostalom, kao i sastav novog uredništva – svjedoči o osnaživanju međunarodnog ka-

3

Dokument pod punim nazivom »Programska orijentacija časopisa *Filozofska istraživanja* i ukupnog izdavačkog projekta koji se na njemu temelji« prihvaćen je na Skupštini Hrvatskoga filozofskog društva 14. studenog 1989. godine, u sklopu imenovanja uredništva časopisa u novom mandatu.

4

»Hrvatsko filozofsko društvo bez sumnje je dinamično, otvoreno i spremno za dijalog (u skladu s redakcijskim pogledima zastupanim u časopisu). Mnogo toga nam potvrđuje da časopis (...) postaje središtem razmjene misli i uzajamnog nadahnuća različitih sustava, struja, stavova, pogleda i filozofskih mod-

nosti – kako svjetonazorskih tako i sociopolitičkih.« – Krystyna Górniak-Kocikowska, »Filozoficzni dialog z Zagrzebia«, *Studia Filozoficzne*, PWN, Wrocław, 3/1988.

5

Roger-Pol Droit, »L'oeil et la pensée« (Oklo i mišljenje), *Le Monde*, 2. lipnja 1988.

6

Skupština Hrvatskoga filozofskog društva, na kojoj je imenovan glavni i odgovorni urednik kao i tijela časopisa (Savjet, Uredništvo i Krug mladih urednika) u sastavu koji je naveden u impressumu, održana je 25. studenog 2005. godine.

raktera časopisa i šireg projekta *Filozofska istraživanja*. U tom kontekstu treba promatrati proces osamostaljivanja časopisa *Synthesis philosophica*, koji se od međunarodnog izdanja časopisa *Filozofska istraživanja* postupno preobražava u samostalni međunarodni časopis, koji dakako ostaje u institucionalnom sklopu šireg projekta i programskom horizontu integrativnog mišljenja, a za sada još uvijek i pod vodstvom istih časopisnih tijela.

Poticaaj za uvođenje novog i, k tome, u časopisnom izdavaštvu nepoznatog uređivačkog tijela mladih urednika došao je zapravo iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Naime, Povjerenstvo za izdavačku djelatnost, koje djeluje u okviru Ministarstva, pokrenulo je inicijativu kojom je osmišljena i u sustav znanstvenih časopisa uvedena funkcija znanstvenog novaka – mladog urednika. S obzirom na činjenicu da je otvorenost prema mladim autorima bila ne samo trajno programsko obilježje nego i konstanta uređivačke politike u dosadašnjem postojanju časopisa, razumljivo je da je ta inovativna ideja Ministarstva i tijela zaduženog za znanstveno izdavaštvo u radnom okružju *Filozofskih istraživanja* pala na plodno tlo, na kojem su se njene implikacije mogle brzo razviti i konzekventno uobličiti u posebno uređivačko tijelo – Krug mladih urednika. Pritom je ova zamisao dovedena do krajnje konzekvencije time što je na čelo Kruga mladih urednika imenovana znanstvena novakinja – mlada urednica, koja je prethodno izabrana u javnom postupku Ministarstva i na javnom natječaju znanstvene organizacije.

Na kraju, može se izraziti optimizam da je ukupni projekt *Filozofskih istraživanja* – s obzirom na svoje programske premissa, na institucionalnu izgrađenost, te na intelektualne potencijale koje okuplja – osposobljen za uspješno suočavanje s izazovima prijelomnog vremena, u kojem enigma budućnosti pred mišljenje postavlja posebne zadaće.

Ante Čović

Glavni i odgovorni urednik